

verdikleri kukuletalı bir tür balıkçı kabının adı olan **gabâ**odan almıştır.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Ülkenin yaklaşık 800 km. uzunluğundaki kıyı kesimi kuzeye doğru genişleyen bir birikim alanıdır ve alüvyonlarla kum taşlarından ve yer yer yüzeye çıkan kretase yaşlı kayalardan oluşur. Buna karşılık ülkenin büyük kısmını, kıyı ovasının gerisinde yer alan prekambriyen temele ait gnays, granit, metamorfik şistler ve kum taşlarından meydana gelen 300-600 m. yükseklikteki platolar kaplar. Bu platoların üzerinde kuzeyde Cristal dağı (1200 m.), orta kesimde granitik bir kütle olan İbuci (Iboudji) dağı (1375 m.) yükselir. Ülkenin kuzeyinden ve güneyinden gelen kolların birleşmesiyle oluşan Ogue (Ogooué) ırmağı, Gabon'un en büyük kısmının sularını toplayarak okyanusa boşaltır. Kıyı çizgisinin güney ve orta kesimi, Benguela akıntısının sürüklediği lagünlerin oluşmasına yol açan maddelerin birikmesiyle, eski masifin kıyıya ulaştığı kuzey kesimi ise ria biçimli girintilerle şekillenmiştir. Gabon'da iki yağışlı (ekim-kasım, şubat-nisan) ve iki kurak (mayıs-eylül, aralık-ocak) mevsimin birbirini takip ettiği tipik bir subekvatorial iklim hüküm sürer. Yıllık yağış miktarı, kuzeybatı kıyılarına doğru daha da artmak üzere 1600-3000 milimetre arasında değişir. Nem oranının çok yüksek olduğu ülkede ortalama sıcaklık 26 derece dolayında seyrederek ve yıl boyunca ancak 1-2 derece kadar oynar. Bu iklim şartları altında Gabon topraklarının % 85 gibi büyük bir kısmını floristik bakımdan çok zengin olan ve okume (Gabon maunu), akarju gibi ke-restesi kıymetli ağaç türleri içeren ekvatorial yağmur ormanları kaplar.

Ülke nüfusunun hemen hemen yarısı, her biri birer ticaret ve yönetim merkezi olan şehirlerde yaşar. Bu şehirlerin başlıcaları kıyıda Libreville ile Port Gen-til, iç kesimlerde de Franceville, Moanda ve Lambaréné'dir. Nüfusun geri kalan kısmı ise sayıları yaklaşık 4000 kadar olan kırsal yerleşmelerde yaşar. Halkı meydana getiren kırk dolayındaki etnik gruptan önde gelenler Fanglar (nüfusun yaklaşık % 30 kadarı), Echirler (% 25), Adu-malar (% 17), Mieneler ve Punular'dır. Fransa ile sıkı bir ekonomik, siyasî ve kültürel ilişki içinde bulunan Gabon'un resmî dili Fransızca'dır. Bunun yanı sıra Bantu dil ailesine giren çeşitli mahallî diller de konuşulmaktadır. Dil ve kültür alanında olduğu gibi dinî bakımdan da

Fransa'nın etkisinde kalan Gabon'da nüfusun yaklaşık % 40'ı Hristiyan, yarıya yakını animist, geri kalanı da müslümandır. Hristiyanlık buraya Avrupalı sömürgeciler tarafından desteklenen misyonerlerce getirilmiş ve sömürge yönetiminin planlı gayretleri sonucu yayılmıştır.

Gabon, çeşitli doğal kaynakları sebebiyle Afrika'nın en zengin ve kişi başına millî gelirin en yüksek (1985'te 3500 dolar) olduğu ülkelerinden biridir. Millî gelirde en büyük payı (% 55 dolayında) faal nüfusun ancak % 6 kadarının uğraştığı madencilik sağlar. Buna karşılık faal nüfusun % 55'ini bünyesinde toplayan tarım sektörünün millî gelirdeki payı ancak % 8, faal nüfusun % 14'ünün uğraşı alanı olan endüstrinin payı ise % 14 kadardır. Başlıca tarım ürünleri manyok, şeker kamışı, kakao, kahve, kauçuk, muz ve pirinçtir. Besin maddeleri ihtiyacının % 85 kadarı ithalat yoluyla dışarıdan temin edilir. Değerli ağaç türlerinin işlenip ihraç edildiği ormanlar ülkenin önemli bir gelir kaynağıdır. Çoğu denizde açılmış kuyulardan olmak üzere yılda 8 milyon ton kadar petrol çıkarılır; manganez, uranyum, demir ve kurşun da işlenen başlıca yer altı kaynaklarındandır. Gabon'un ihracatında en büyük geliri petrol (% 82), orman ürünleri (% 6), manganez (% 6) ve uranyum sağlar. Mâmul eşya, motorlu taşıt, makine ve besin maddeleri dışarıdan alınan başlıca mallardır. Dış ticarete Fransa'yı Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Almanya takip eder.

BİBLİYOGRAFYA :

The Illustrated Encyclopedia of Mankind, London 1978, V, 607-608; *The Cambridge Encyclopedia of Africa*, London 1984, s. 233; D.-M. Frey, *Quid*, Paris 1988, s. 918; *Africa South of the Sahara* 1992, London 1991, s. 467-487; R. Cornevin, "Gabon", *El²* (Fr.), II, 1992; "Gabon", *EBR*, IX, 1067-1068.

SIRRI ERİNÇ

II. TARİH

Gabon'un ilk sakinleri Bantu dillerini konuşan Pigmeler'dir; sonraları bunlara çoğunluğu Kongo'dan gelen başka kabileler katılmış ve bugünkü halkı oluşturmuşlardır. Avrupalılar'dan ilk yerleşenler, 1472 yılında Gabon kıyılarını keşfeden Portekizliler'dir; onları 1580-1600 yılları arasında Hollandalılar, XIX. yüzyıl ortalarına doğru da kıyıda müstahkem bir yerleşme merkezi kuran Fransızlar takip ettiler. Avrupalılar köle, fildişi ve başta abanoz olmak üzere kıymetli ke-

reste ticaretiyle ilgilenmişler, köle ticaretini 1880'e kadar sürdürmüşlerdir. Gabon'da Fransız himaye idaresi 1837'de başladı ve zamanla kabile yöneticileriyle yapılan çeşitli antlaşmalarla güçlendirilerek nüfuz alanı genişletildi. Tüccar ve askerlerin arkasından gelen Protestan ve Katolik misyonerler yerli halka Hristiyanlığı benimsetmeye çalıştılar. Fransa, iç kesimlere yapılan keşif gezilerinin ardından buraya bir genel vali tayin etti, böylece o tarihe kadar Fransız Batı Afrikası'na bağlı olarak deniz subayları tarafından yönetilen ülke Fransız Kongosu içinde yer aldı (1888). XX. yüzyılın başlarına kadar çeşitli tarihlerde yerliler birçok defa ayaklandılarsa da bu ayaklanmalar her seferinde kanlı şekilde bastırıldı. 1910 yılında oluşturulan Fransız Ekvator Afrikası içinde Orta Kongo, Ubangi-Şari ve Çad'la birlikte yer alan Gabon sömürgesine 1946'da Fransa'nın deniz aşırı toprakları statüsü verildi. 1958'de Fransız Topluluğu içinde özerk bir cumhuriyet halini alan Gabon 17 Ağustos 1961 tarihinde bağımsızlığına kavuştu. Ülkenin ilk cumhurbaşkanlığına, bağımsızlık mücadelesinde önemli hizmetleri geçen Leon Maba seçildi. Maba 1964'te bir darbeyle devlet başkanlığından uzaklaştırıldı; fakat Fransa'nın gönderdiği askerî birliğin müdahalesiyle görevine geri döndü. 1967'de Maba'nın ölümü üzerine devlet başkanlığına Albert Bernard Bongo getirildi. Bernard 1968'de bütün siyasî partileri kapatarak kendi başkanlığı altında Parti démocratique Gabonais'yi kurdu ve böylece ülkeye tek partili yönetimi getirdi. Halen yürürlükte olan anayasa, çok partili dönemin 21 Şubat 1961 tarihli anayasası ise de 1967, 1975, 1981 ve 1986 yıllarında bazı maddeleri değiştirilmiş durumdadır. Albert Bernard 1973 yılında İslamiyet'i kabul ederek Ömer adını aldı ve arkasından hacca gitti. Ömer Bongo, 9 Kasım 1986 tarihinde anayasa gereği doğrudan halkın oylarıyla üçüncü defa yedi yıllık bir süre için devlet başkanlığına seçildi, 5 Aralık 1993'te yapılan seçimlerde de % 51 oy alarak görevde kaldı.

III. ÜLKEDE İSLAMİYET

İslamiyet Gabon'a, XIX. yüzyılın sonlarına doğru ayaklanmaları bastırmak için Senegal'den getirilen müslüman askerler, yine Fransızlar'ın elinde bulunan Batı Sudan ile bu bölge arasında gidip gelen tacirler ve buraya sürgüne gönderilen Şeyh Ahmedü Bamba ile Samori Turî vasıtasıyla girmiştir. Aumale Kalesi'n-

de bir garnizona yerleştirilen Senegal-
li askerler daha sonra Libreville'de bir
kamp kurdular. Bunların bir kısmı gö-
revlerinin bitiminde ülkelerine dönme-
yerek Ogue sahillerine yerleşip ticaret
hayatına atıldılar ve Gabonlu kadınlarla
evlenerek ülkede İslâm'ın ilk temsilci-
leri oldular. Diğer taraftan, Senegal'de
Fransız sömürgeciliğine karşı ciddi bir
engel teşkil eden Mürîdiyye tarikatının
kurucusu Şeyh Ahmedü Bamba tutuk-
landıktan sonra buraya sürülmüş (1895)
ve bir Katolik din adamının gözetimi al-
tında 1902'ye kadar Mayumba ve Lam-
baréné'de hristiyanlaştırılmış yerliler
arasında ikamete mecbur edilmiştir. Ayn-
ı şekilde Gine'de halkı Fransızlar'a kar-
şı teşkilâtlandıran ve İslâm'ı yaymaya
çalışan Samori Turi de 1890'da tutukla-
narak Gabon'un Ndjole şehrine gönde-
rilmiş ve ölümüne kadar burada kalmış-
tır. Bu iki zat ülkede İslâm'ın tanınma-
sında önemli rol oynamışlarsa da Ga-
bon'da bu dinin hızlı bir şekilde yayıldı-
ğı ve halk tarafından benimsenmiş oldu-
ğu pek söylenemez; hâlâ buradaki müs-
lûmanların çoğunu Gabonlular değil dı-
şarıdan gelen yabancılar oluşturmaktadı-
r. Ülkedeki müslûmanların toplam
nüfus içerisindeki oranıyla ilgili rakam-
lar birbirinden farklıdır. 1974 yılında tam
üye sıfatıyla İslâm Konferansı Teşkilâ-
tına alınmasına rağmen en iyimser ra-
kamlar dahi Gabon'daki müslûman nü-
fusun oranını ancak % 10 olarak gös-
termektedir (M. Ali Kettani, s. 163). Batı-
lı kaynaklar ise % 1 ile 5 arasında de-
ğişen oranlar vermektedirler (Balta, s. 347;
A Map of the Muslims in the World Today,
s. 13; Cornevin, *Africa South of the Saha-
ra 1992*, s. 483). Müslûmanlar ülkenin
her tarafına yayılmış halde bulunmakla
beraber özellikle Gabon körfezi çevre-
siyle N'Gounié ve Nyanga idarî birimle-
rinde toplanmışlardır ve sayılarının azlı-
ğına rağmen yönetim ve ticaretle eski-
den beri önemli rol oynamaktadırlar. Ha-
len devlet kademelerinde cumhurbaş-
kanından başka en üst makamlara çıkmış
ve bakan, general, genel müdür, polis
şefi mevkiine yükselmiş pek çok müs-
lûman idareci bulunmaktadır.

Bugün Gabon'daki müslûmanların
Oyem, Port Gentil, Franceville, Lamba-
réné ve başşehir Libreville'de çeşitli ca-
mi ve medreseleri bulunmakta ve bun-
lar dinî eğitim hayatında önemli roller
oynamaktadır. Çünkü resmî okullarda
İslâmî bilgiler verilmediği için din eğiti-
mi görevi cami ve medreselere düşmek-

te, kitap ve öğretmen eksikliği de bu
görevi ciddi biçimde güçleştirmektedir.
En iyi şekilde teşkilâtlanmış medrese-
ler Oyem ve Port Gentil şehirlerinde bu-
lunanlardır. Fas Sultanlığı Libreville'de
bir cami, Küveyt ve Suudi Arabistan da
bazı şehirlerde birer cami ile kültür mer-
kezi yaptırmışlardır; ayrıca Râbitatü'l-
âlemi'l-İslâmî bir kültür merkezi kur-
muştur. Aralarında Ticâniyye ve Mürîdiyye
tarikatları mensuplarının da bulun-
duğu müslûmanlar henüz bir dernek çatı-
sı altında birleşmiş değildirlir ve baş-
ka ülkelerdeki dindaşlarıyla da sıkı ilişki
içinde oldukları söylenemez. Her yıl or-
talama 200 kişi hacca gitmekte ve bu
sayede diğer İslâm ülkelerinden gelen-
lerle yakınlık kurulmaktadır; bunun ya-
nında ihracat-ithalâtla ilgilenen Gabon-
lu müslûman tüccarlar da Fas, Küveyt
ve Suudi Arabistan gibi ülkelerle olan
ticarî münasebetleri çerçevesinde dost-
luk geliştirmeye çalışmaktadırlar.

BİBLİYOGRAFYA :

- E. Sik, *The History of Black Africa* (trc. S. Simon), Budapest 1974, I, 230-231, 331-332; IV, 250-251; M. Mahmûd Savvâf, *İfrîkiyye'l-müslime*, Beyrut 1975, s. 331-341; Türkkaya Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadelesi*, Ankara 1975, s. 270-272; Seyyid M. Bekir, *el-Ekâlîyyâtü'l-müslime fî İfrîkiyye*, Mekke 1985, s. 246-252; *A Map of the Muslims in the World Today*, London 1986, s. 13; M. Ali Kettani, *Muslim Minorities in the World Today*, London 1986, s. 163; P. Balta, *L'Islam dans le monde*, Paris 1986, s. 347; P. Englebert, "Gabon, Recent History", *Africa South of the Sahara 1992*, London 1991, s. 467-470; R. Cornevin, "History of French Equatorial Africa until Independence", a.e., s. 74-76, 483; a.mlf., "Gabon", *EI*² (Fr.), II, 992; O. Hassan Kasule, "Muslims in Gabon, West Africa", *JIMMA*, VI/1 (1985), s. 192-206; H. Deschamps, "Gabon", *ECN*, VII, 424-426.

DAVUT DURSUN

GABRIEL, Albert - Louis

(1883 - 1972)

Anadolu Türk mimari eserlerini
Batı'da tanıtan
Fransız mimar ve sanat tarihçisi.

2 Ağustos 1883'te Haute Marne ilinin
Ceriziers kasabasında tanınmış bir mi-
mar babanın oğlu olarak dünyaya geldi.
Aksi yöndeki ısrarlara rağmen baba mes-
leğini seçerek Paris'te Ecole nationale
des beaux-arts'da mimarlık okurken bir
taraftan da Sorbonne Üniversitesi Ede-
biyat Fakültesi'ne devam etti. Böylece
her ikisinden de mezun oldu ve meslek
hayatının ilk yıllarında çeşitli başarılar
elde ederek 1903'te l'Académie des be-

aux-arts'ın Jean Leclaire ödülünü aldı.
1908-1911 kazı mevsimlerinde merkezi
Atina'da bulunan Fransız Arkeoloji Ensti-
tüsü'nün Delos adasında sürdürdüğü ça-
lışmalara mimar olarak katıldı ve orta-
ya çıkarılan Helenistik çağa ait evlerin
plan, röleve ve süslemelerini çizdi. Bu de-
senler 1911 yılında Paris'te sergilendi ve
ona ikincilik madalyası kazandırdı.

Gabriel İstanbul'a ilk defa 1908'de git-
ti; fakat Türk mimarlık sanatı ile ancak
üç yıl sonra Osmanlı idaresinden çıkmak
üzere olan Rodos'ta yakından temas kur-
du. Burada, Saint Jean şövalyelerinin
yaptırdığı kale ile şehir içindeki çeşitli
mimari eserler üzerinde çalışmalar yap-
tı ve adanın İtalyanlar tarafından 4 Mayıs
1912'de işgal edilmesi üzerine *La Revue
socialiste* dergisinde Türkler'in tarafını
tutan makaleler yayımladı (XXVIII/334
[Paris 1912], s. 413-421; XXX/349 [1914],
s. 18-28). I. Dünya Savaşı başladığında
Fransız deniz kuvvetlerinde tercüman
yedek subay olarak görevlendirildi ve bir
ara Meis adası açıklarından Anadolu kı-
yıllarını top ateşine tutan gemide bulun-
du. Savaşın sona tekrar çalışmalarına
döndü ve 1921'de Sorbonne Üniversite-
si'nde kabul edilen Rodos'un surlarına
dair teziyle doktor unvanını aldı. Paris'te
1921-1923 yıllarında genişleterek iki cilt
halinde ve *La Cité de Rhodes, DCCCX-
MDXII* adıyla yayımladığı bu tezde
pek çok resim, çizim ve levha bulunmak-
ta, I. ciltte şehrin topografyası ile aske-
rî yapıları, II. ciltte ise sivil ve dinî mi-
mari eserleri yer almaktadır. Gabriel,
Rodos'taki Saint Jean şövalyelerine ait
eserler üzerine çalışırken bir taraftan
da o dönemde Fransızlar'a mahsus olan
hanın (Auberge de France) restorasyon iş-
lerini yürütmüş ve Türkler tarafından ev
olarak kullanılan bu tarihî yapıyı 1921'de
eski haline dönüştürmüştür. Ancak eser
II. Dünya Savaşı sırasında hasara uğra-

Albert - Louis
Gabriel